

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-412-2-49>

THE PROCESSES OF CONVERGENCE REGARDING INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

ПРОЦЕСИ КОНВЕРГЕНЦІЇ ЩОДО ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Vashchynets I. I.

*PhD, Associate Professor,
Head of the International Centre
of Legal, Economic
and Social Research of the Countries
of East-Central Europe
Kyiv University of Law of the National
Academy of Sciences of Ukraine
Uzhhorod, Ukraine*

Ващинець І. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач Міжнародного центру
правових та економіко-соціальних
досліджень країн Центрально-
Східної Європи
Київський університет права
Національної академії наук України
м. Ужгород, Україна*

У сучасному світі наближення і взаємопроникнення різних правових систем видаються логічним наслідком глобалізації. Теорія конвергенції, популярна у другій половині ХХ століття, передбачала зближення, передусім, соціалістичних і капіталістичних правових систем [1, с. 22]. Проте після припинення існування СРСР і соцтабору у науковій літературі більша увага приділяється конвергенції континентальної (романо-германської) та англосаксонської правових систем [2, с. 41, 333; 3, с. 331-349]. Наближення цих правових систем відбувається у різних сферах, а у деяких випадках може йти мова навіть про гармонізацію законодавства. Ці процеси щодо прав інтелектуальної власності відрізняються характерними особливостями.

Головною передумовою для наближення законодавчого регулювання у сфері інтелектуальної власності у країнах з різними правовими системами залишається укладення значної кількості відповідних міжнародних договорів. Щодо прав інтелектуальної власності відправною точкою є, звичайно, укладення Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р. та Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р., які визначили основні принципи охорони прав інтелектуальної власності. Водночас через певні причини саме по собі підписання цих конвенцій не стало значним кроком на шляху наближення правових режимів інтелектуальної власності. Передусім, стримуючим фактором став

принцип територіальності, притаманний праву інтелектуальної власності.

Крім того, пропозиції, направлені на гармонізацію законодавства про патенти і торговельні марки, не були прийняті при роботі над Паризькою конвенцією через значні суперечності між країнами [4, с. 48]. Бернська конвенція, хоча і містила деякі положення, направлені на таку гармонізацію матеріального права, однак вони мали обмежений характер і до певної міри нівелювалися досить вузьким колом країн, які були першими підписантами Конвенції. Як наслідок, тривалий час національні законодавства про інтелектуальну власність розвивалися досить ізольовано.

Ситуація почала змінюватися у другій половині ХХ століття зі створенням Всесвітньої організації інтелектуальної власності, під егідою якої станом на сьогодні укладено більш ніж два десятки міжнародних угод у цій сфері. Значна кількість цих угод містять матеріальні норми права інтелектуальної власності, які часто є певним компромісом між підходами, що існують у різних правових системах, і які після підписання імплементуються до національного законодавства. Серед них слід у першу чергу згадати так звані Інтернет-договори – Договір ВОІВ про авторське право та Договір ВОІВ про виконання і фонограми, прийняті Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. Перший з цих договорів запровадив на міжнародному рівні право на розповсюдження примірників творів та право на розповсюдження серед широкої публіки, яке стосувалося, зокрема, надання доступу до творів у цифрових мережах. Договір ВІОВ про виконання і фонограми надавав подібні майнові права виконавцям і виробникам фонограм. При цьому щодо виконавців вперше на міжнародному рівні визначено моральні (немайнові) права на визнання особи виконавцем її виконань та заперечення проти будь-якого перекручення, спотворення або іншої зміни своїх виконань, які можуть завдавати шкоди її репутації. Підписантами цих договорів, крім європейських країн, стали також Велика Британія, Ірландія, США, Австралія та Нова Зеландія.

Слід відмітити, що підписання зазначених договорів Сполученими Штатами стало можливим завдяки їхньому приєднанню до Бернської конвенції у 1989 р., завдяки чому у федеральному законодавстві США про авторське право отримали визнання моральні права на визнання особи творцем та на недоторканність твору, хоча і у досить обмеженого кола суб'єктів.

Стосовно об'єктів, виникнення прав інтелектуальної власності на які пов'язується з реєстраційною процедурою, то тут міжнародні договори,

щодо яких ВОІВ виконує адміністративні функції, забезпечують гармонізацію, спрощення і прискорення міжнародної реєстрації прав на винаходи у рамках Договору про патенту кооперацію 1970 р., Мадридської угоди про міжнародну реєстрації знаків 1891 р. та Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків 1925 р. Стороною цих договорів є країни і континентальної правової сім'ї, і країни загального права.

Значно сприяла конвергенційним процесам укладена під егідою Світової організації торгівлі Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яка вважається найбільшим досягненням багатосторонньої гармонізації [4, с. 49]. Вона вперше визнала комп'ютерні програми та бази даних об'єктами авторського права та запровадила право оренди оригіналів і примірників комп'ютерних програм і кінематографічних творів, яке отримало подальше поширення у Договорі ВОІВ про авторське право.

Ще більш важливі нововведення Угода ТРІПС запровадила у сфері патентного права, вперше визначивши на міжнародному рівні умови патентоздатності об'єктів – новизну, винахідницький крок (неочевидність) та придатність для промислового використання (корисність). Угода також встановила винятки із зазначених правил патентоздатності, за якими країни-учасниці можуть не допускати патентування винаходів, зокрема у разі їх суперечності публічному порядку або суспільній моралі.

Угода ТРІПС гармонізує також положення національних законодавств країн-учасниць щодо прав, які надаються володільцям патентів, а також обмежень цих прав. Так, стаття 28 Угоди зобов'язує країни передбачити у своїх законодавствах виключні права перешкоджати третім сторонам виробляти, використовувати, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати продукт, що є об'єктом патенту, а коли таким об'єктом є процес - перешкоджати використовувати цей процес чи здійснювати вказані вище дії щодо продукту, безпосередньо отриманого шляхом запатентованого процесу. Ці та інші виключні права, що випливають з патентів, підлягають обмеженням у визначених національними законодавствами випадках, які, проте, повинні відповідати так званому “трискладовому тесту” – винятки з прав мають носити обмежений характер, вони не повинні суттєво суперечити нормальному використанню патенту та не будуть суттєво завдавати шкоди законним інтересам власника патенту, з огляду на інтереси третіх сторін. Аналогічний тест, з дещо зміненим формулюваннями, встановлений положеннями Угоди ТРІПС також для

обмежень і винятків щодо виключних авторських прав, прав на торговельні марки та промислові зразки.

Процеси гармонізації законодавства про інтелектуальну власність відбувалися також і на регіональному рівні, передусім у Європейському Союзі, де аqі *communautaire* та практика Суду Справедливості ЄС мали значний вплив на законодавство Великої Британії до її виходу зі складу цього утворення. При цьому відповідні правові норми значною мірою зберегли свою чинність і після Брекзиту, зберігаючи досягнутий раніше рівень гармонізації законодавства.

Не можна оминати увагою також і конвергенційні процеси у правозастосуванні у країнах континентальної і англосаксонської правових систем. Певна подібність підходів американських і європейських судів спостерігається у вирішенні питань оригінальності об'єктів авторського права [5, с. 179-181], винятків і обмежень майнових прав на такі об'єкти, деяких питаннях правової охорони торговельних марок [4, с. 407] тощо. Розвиток цифрових технологій і мереж, глобалізаційні тенденції лише посилили ці процеси.

Таким чином, можна констатувати процеси конвергенції матеріального права у сфері інтелектуальної власності між романо-германською та англосаксонською правовими системами, зумовлені укладенням міжнародних договорів, європейською інтеграцією та співпрацею і взаємним правозастосовчим впливом. Слід очікувати, що законодавство України, як активної учасниці цих процесів, також зазнаватиме відповідного впливу.

Література:

1. Харитонов О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. Х.: Одісей. 2002. 592 с.
2. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
3. Markesinis, Basil and Fedtke, Jörg. Engaging with Foreign Law. Oxford And Portland, Oregon: Hart Publishing. 2009. 452 p.
4. Abbott, Frederick M.; Cottier, Thomas; Gurry, Francis. International Intellectual Property in an Integrated World Economy. New York: Walters Kluwer, 2019. 1063 p.
5. Goldstein, Paul and Hugenholtz, P. Bernt. International Copyright: Principles, Law, and Practice. New York: Oxford University Press, 2019. 430 p.